یاسای هەمواری سێیەمی یاسای پارێزەرایەتی لە هەرێمی کوردستان-عێراق ژمارە (١٧)ی ساڵی ١٩٩٩

ماددەی (١):

دوو بڕگە بە ڕیزبەندی (چوارەم) و (پێنجەم) بۆ ماددەی (٢)ی یاساکە زیاد دەکرێت و بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

چوارەم: ماوەی پارێزەرایەتی کردن بە ڕاژەیەکی شایستە دادەندرێت بۆ مەبەستەکانی دامەزراندن و سەرموچە و پلە بەرزکردنەوەی خانەنشینی لە فەرمانگە فەرمیەکان و کەرتی هاوبەش (قطاع مختلط).

پێنجەم: پیشەی پارێزەرایەتی پیشەیەکی فکرییە و ملکەچ نابێت بۆ سیستەمی باج.

ماددەی (٢):

بڕگەیەك بە ڕیزبەندی (دەیەم) بۆ ماددەی (٤)ی یاساکە زیاد دەکرێت و بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە :

دەیەم: هەڵگری ڕەگەزنامەی عێراقی بێت و لە کوردستانی عێراق بەشێوەیەکی هەمیشـەیی نیشتەجێ بێت.

ماددەی (٣):

ماددەی (٦)ی یاساکە هەموار دەکرێت و بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم: نابێت نێوانی ئەندامێتی سەندیکاو وەزیفە گشتیەکان یان سەندیکا پیشەییەکانی دیکە یان هەر سەندیکایەکی دیکەی پارێزەران کۆبکرێتەوە.

دووەم: پێویستە سەرۆك و ئەندامانی ئەنجومەنی سەندیکا و سەرۆکی لقەکان خۆیان تەرخان بکەن بۆ کاری سەندیکا و کاری پارێزەرایەتی نەکەن لەو ماوەیەدا.

ماددەی (٤):

ماددەی (١١) ی یاساکە هەمواردەکرێت و بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم: ئەنجومەنی سەندیکا بنەما و پێوەرەکانی قبوڵ کردن و تۆمارکردن لە سەندیکا دیار دەکات بە ژمارەی ئەو کەسانەش کە تیایدا وەردەگیرێن.

دووەم: سەندیکا مافی هەیە پەیمانگەیەك یان ناوەندی تایبەت دابمەزرێنێت بۆ ئامادەکردن و ڕاهێنان و شیاندنی ئەوانەی بەنیازن ببنە ئەندام لە سەندیکا یان ئەوانەی ئەندامن تیایدا، وە کاروباری ئەوانەی دەیانگرێتەوە بە پێڕەوێك ڕێکدەخرێت کەوا ئەنجومەنی سەندیکا بڕیاری لەسەر دەدات.

سێیەم: بە ڕەچاوکردنی حوکم و بنەماکانی هاتوو لە بڕگەکانی (یەکەم) و (دووەم) ی ئەم ماددەیە ، پارێزەران بەپێی ناونوسران و بەرلەیەکتری (الاقدمیە) لەو ناوانەی خوارەوە پێکدێت:

١- ناوی پارێزەر (ڕاوێژکار).

٢- ناوی پیادەکار (الممارسون).

٣- ناوی پارێزەرە مەشقکارەکان (المتمرنین).

ماددەی (٥):

بڕگەی (یەکەم) ی ماددەی (١٣) ی یاساکە هەموار دەکرێت و بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم: پێویستە پارێزەر ساڵانە بەرامبەری بەشداربوون و ڕسوماتی بڕیاردراو لە ماوەی هەردوو مانگی کانوونی دووەم وشوباتی هەر ساڵێك بدات ، لە کاتی دواکەوتن لە وادەی دیاریکراو ، ڕێژەی (٢٥٪) بیست و پێنج لە سەدی بەرامبەر بەشداربوون و ڕسوماتی ساڵانەی بۆ زیاد دەکرێت.

ماددەی (٦):

بڕگەی چوارەمی ماددەی (١٦) هەموار دەکرێت و بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

ماوەی ڕاژە لە دادگاکان، داواکاری گشتی، فەرمانگەکانی دادوەریی یان بەڕێوەبەرایەتییەکانی ماف لە یەکێك لە فەرمانگەکانی هەرێم یان وانەووتنەوە لە کۆلێژی یاسا لە دوای وەرگرتنی بڕوانامەی بەکالۆریۆس لە یاسا یان ئەوەی هاوتایەتی، بۆ مەبەستەکانی پلەبەندی دەقکراو لەم یاسایە هەژمار دەکرێت.

ماددەی (٧):

برگەی (یەکەم)ی ماددەی (٢٥)ی یاساکە هەموار دەکرێت و بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

<u>یەکەم</u>: پێویستە لەسەر ئەو کۆمپانیا نیشتیمانیی (هاوپشك بێت یان خـاوەن بەرپرسـێتیی سـنووردار) و بیانییانەی لە هەرێم کار دەکەن، یان لقیان هەیە لە هەرێم، وە ئەو بانك و کارگانەی لە لای وەزارەتی پیشەسازی و دەستەی گشتیی وەبەرهێنان تۆمار کراون و تۆڕەکانی راگەیاندن و رێکخراوەکان ، لەگەڵ پارێزەرێك یان زیاتر مامەڵە بکات بۆ پێشکەشکردنی راوێژی یاسایی.

ماددەی (٨):

ماددەی (٢٦)ی یاساکە هەموار دەکرێت و بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

نابێت هیچ کۆمپانیایەك، نیشـتیمانیی بێـت یـان بیـانی، تۆمـار بکرێـت هـەتا رێکخسـتنی گرێبەسـتی دامەزراندنی و ئینجا تۆمارکردنی یان تۆمارکردنی لقەکەی بەلای کەم لە لایەن پارێزەرێکی پیادەکارەوە (ممارس) رێکنەخرابێت.

ماددەی (٩):

برگەی (دووەم)ی ماددەی (٣٥) هەموار دەکرێت و بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

١. بە رێژەی (١٠٪)ی بەهای حوکم پێدراو بەو مەرجەی لە (٢,٠٠٠,٠٠٠) دوو ملیۆن دینار یان ئەوەی هاوتایەتی زیاتر نەبێت.

٢. بە رێژەی (٥٪)ی بەهای بەرامبەری بەخاوەنکردن (استملاك) بەو مەرجەی لە (١,٠٠٠,٠٠٠) یەك ملیۆن دینار یان ئەوەی هاوتایەتی زیاتر نەبێت.

٣. بەوەی کەمتر نییە لە (١٠٠,٠٠٠) سەد هەزار دینار یان ئەوەی هاوتایەتی و زیاتر نییە لە (٢٥٠,٠٠٠) دوو سەد وپەنجا هەزار دینار یان ئەوەی هاوتایەتی لە باری کەسێتیی و ئەو دەعوایانەی بەهاکەیان دیار نییەو لەو دەعوا سزاکاریانەی تیایدا تێڕوانین بۆ مافی مەدەنی دەکرێت.

ماددەی (١٠):

برگەی (یەکەم)ی ماددەی (٣٩)ی یاساکە هەموار دەکرێت و بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

<u>یەکەم:</u> پارێزەر بۆی هەیە گرێبەستێکی نووسراو لەگەڵ بریکار بۆ کراوەی (موکل) بکات، گرێبەستەکە لای سەندیکا بە ئامادەبوونی هەردوولا پەسەند دەکرێت بەرامبەر دانی رەسمێکی بڕواە بەبڕی (٢٥,٠٠٠) بیست و پێنج هەزار دینار یان ئەوەی هاوتایەتی.

ماددەی (١١):

ماددەی (٤٨) ی یاساکە هەموار دەکرێت و بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

<u>یەکەم:</u> دەستەی گشتیی سەندیکا لە کۆنگرەیەکی گشتیدا کۆدەبێتەوە لەسەر بانگهێشتی ئەنجومەنی سەندیکا هەر چوار ساڵ جارێك ئەویش لە ڕێگەی سیستەمی نێردەکان (مندوبین) کە ڕێژەکەیان لە لایەن ئەنجومەنی سەندیکاوە دیار دەکرێت و کۆنگرەش ڕێکەوتی ئەنجامدانی هەڵبژاردن و چۆنییەتی ئەنجامدانی و وادەی ئەنجامدانی دیار دەکات، و تاوەکو هاتنی وادەکەی ئەنجومەنی سەندیکا تەنها بەردەوام دەبێت لەسەر بەڕێوەبردنی کاروباری رۆژانەی سەندیکا.

<u>دووەم:</u> ژمارەی یاسایی بۆ هەڵبژاردن دێتە ئاراوە بە ئامادەبوونی زۆرینەی رەهای ئەندامانی تۆمارکراو، وە بە پێچەوانەی هەڵبژاردن دوادەخرێت بۆ رۆژی دواتری و ژمارەی یاسایی دێتە ئاراوە بە ئامادەبوونی یەك لەسەر سێ ژمارەی ئەندامەنێردە تۆمارکراوەکان و لە کاتی نەهاتنە ئارای ئەم ژمارەیەش ئەنجومەنی سەندیکا بەردەوام دەبێت بۆ بۆ ماوەی شەش مانگ ، ئەگەر هاتوو دوای شەش مانگیش هەڵبژاردن ئەنجام نەدرا ئەوە ئەنجومەن بۆ خولێکی دی بەردەوام دەبێت.

ماددەی (١٢):

ماددەی (٤٩) ی یاساکە هەموار دەکرێت و بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

<u>یەکەم:</u> دەستەی گشتیی سەندیکا لە ڕێگەی نێردەکانییەوە لە کۆنگرە ئەم دەسەڵات و تایبەتکارییانەی خوارەوە پیادە دەکات:

١. گفتوگۆکردنی کارەکانی ئەنجومەنی سەندیکاو پەسەندکردن و بڕیاردانی ژمێرە کۆتاییەکانی بودجەی پێشوو و بڕیاردانی بودجەی نوێ کە ئەنجومەنی سەندیکا بۆ چوار ساڵی داهاتووی ئامادە دەکات.

٢. تێڕوانین لە کاروباری پارێزەران کە لە خشتەی کاردا هاتوون و تێڕوانین لەو پێشنیارانەی پێشکەش کراون لە گشت ئەو شتانەی پەیوەندارن پێیەوە.

٣. پێشنیاری هەموارکردنی رسومات و هاوبەش و پێبژاردن بۆ سەندیکاو سندوقی خانەنشینیی.

٤. بڕیارەکانی کۆنگرەی گشتی پابەندن و بە زۆرینەی ئەندامە ئامادەبووەکان دەردەکرێت.

دووەم: دەستەی سەرپەرشتیار لەسەر کارەکانی کۆنگرە بانگهێشتی دەستەی گشتی دەکات بە تەواوی ئەندامە تۆمارکراوەکانی لە تۆمارو ئەوانەی بەرامبەری بەشداربوونی ساڵانەیان داوە بۆ هەڵبژاردنی سەروکی سەندیکا و ئەندامانی رەسەن و یەدەگی ئەنجومەنی سەندیکا لەو رۆژەی بۆ ئەم مەبەستە دیارکراوەو لە رووی کارگێری و هونەرییەوە رێکی دەخات و مافی نییە دەستبخاتە نێو رێرەوی هەڵبژاردنەکان یان ئەنجامەکانی وە چەند دادوەرێك لە دادگای تێهەڵچوونەوەی تایبەتمەندی ناوچەکە سەرپەرشتی ئەنجامدانی هەڵبژاردن دەکەن و کۆنووسەکانی رێکدەخەن و ئەنجامەکانی جێگیر دەکەن و رایدەگەیەنن.

سێیەم: دادگای تەمییزی هەرێم تایبەتمەند دەبێت بە تێڕوانین بەشێوەی بەپەلە لەو تانانەی پێشکەش دەکرێن لەسەر پرۆسەی هەڵبژاردنەکان کە پێویستە لە ماوەی پازدە رۆژ پێشکەش بکرێن کە لە رۆژی دوای راگەیاندنی ئەنجامی هەڵبژاردنەکان دەست پێدەکات و بڕیاری دادگا لەم بارەیەوە ملکەچ دەبێت بۆ تانەلێدانی لە لای دەستەی گشتیی دادگای تەمییز لە رێگەی داواکردنی راستکردنەوە ئەویش لە ماوەی پازدە رۆژدا.

ماددەی (١٢):

هەردوو برگەی (یەکەم) و (دووەم)ی ماددەی (٥٠) ی یاساکە هەموار دەکرێن و بەم شێوەیە دەخوێندرێنەوە:

یەکەم: نێردراوانی کۆنگرەی گشتی بەشێوەیەکی نائاسایی لە ناوەندی سەندیکا کۆدەبنەوە لەسەر بانگهێشتی دوو لەسەر سێی ئەنجومەنەکەی یان یەك لەسەر سێی ئەندامە تۆمارکراوەکانی.

دووەم: ژمارەی یاسایی کۆبوونەوەی نائاسایی بە ئامادەبوونی بەلای کەم یەك لەسەر سێی نێردەکان لە ئەندامانی کۆنگرە دێتە ئاراوە، بە پێچەوانەوە بۆ رۆژی دواتری دوادەخرێت و لە کاتی نەهاتنە ئارای ئەم ژمارەیە ئەوا کۆبوونەوەکە هەڵدەگیرێت.

ماددەی (١٤):

برگەی (یەکەم)ی ماددەی (٥٨)ی یاساکە هەموار دەکرێت و بەم شێوەیەی دەخوێندرێتەوە:

یەکەم: دامەزراندنی فەرمانبەر و کارمەندان ە شێوەی گرێبەست بۆ رایکردنی کارەکانی سەندیکاو کۆتایی پێهێنانی راژەکانیان بەشێوەیەك مەرجەکانی دامەزراندن و مووچە و بنەماکانی بەرزکردنەوەی هاتوو لە یاسای راژەی مەدەنی رەچاو بکرێت

ماددەی (١٥):

ماددەی (٦٥)ی یاساکە هەموار دەکرێت و بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

سکالای بەرزەفتەیی بە نووسراو لە لایەن سەرۆکی سەندیکا یان سەرۆکی داواکاری گشتی یان هەر دادگایەك یان لایەنێکی فەرمیی یان لە لایەن بریکاربۆکراوەوە دەجولێندرێت لەم حاڵەتەش بریکاربۆکراو بارمتەیەك (تأمینات) دەدات برەکەی (٥٠,٠٠٠) پەنجا هەزار دینارە یان ئەوەی هاوتایەتی، ئەگەر لە دەعواکەی خاوەن ماف دەرچوو ئەوا بۆی دەگێردرێتەوە ،بەپێچەوانە وەك داهاتێکی کۆتایی بۆ سەندیکا تۆمار دەکرێت.

ماددەی (١٦):

١. پارێزەرە راوێژکارەکان یان ئەوانەی پیادەکارن (ممارس) بۆیان هەیە نووسینگەی بەتەنها یان هاوبەش بۆ خۆیان لە شوێنی کاکردنیان کە لە لای سەندیکا جێگر کراوە، بکەنەوە.

٢. دەکرێت نووسینگە بەناوێکی تایبەت بەخۆی بکرێت کەوا لە تۆمارێکی تایبەت لە لای سەندیکا تۆمار دەکرێت ئەویش لە دوای ئەو رێکارانەی سەندیکا بە رێنمایی دیاری دەکات و ئەنجومەنەکەی بریاری لەسەر دەدات.

ماددەی (١٧):

بەشێك بۆ یاساکە زیاد دەکرێت بە ریزبەندی (بەشی دەیەم) و لە ژێر ناونیشانی (کۆمپانیاکانی پارێزەرایەتیی) :

یەکەم: پارێزەرانی راوێژکار بۆیان هەیە کۆمپانیایەکی مەدەنی پیشەیی بۆ پارێزەرایەتی و راوێژکاریی یاسایی دابمەزرێنن بە سیفەتی هاوبەشی پێکەوەیی لە رووی نەیاریی و بەرپرسێتییەوە بەرامبەر بە کەسانی

دیکه له یەك نووسینگه یان زیاتر به مەبەستی پارێزەرایەتی کردن و پێشکەش کردنی راوێژی یاسایی و بۆیان نییه نوێنەرایەتی ئەو لایەنانه بکەن کەوا بەرژەوەندییەکانیان دژ بەیەکەو بۆیان هەیه پارێزەرایەتی بکەن له چوارچێوەی کۆمپانیا یان له دەرەوەی بەگوێرەی بەندەکانی ئەو رێککەوتنەی له نێوانیان واژووکراوه.

دووەم: کۆمپانیا کەسایەتی مەعنەوی هەیەو مافی هەیه پیشەی پارێزەرایەتی بکات له رۆژی تۆمارکردنیەوه له تۆماری کۆمپانیا مەدەنییەکان له لای بەشی کۆمپانیاکان له سەندیکا لەدوای پەسەندکردنی ئەنجومەن لەسەر پێرەوی بنەڕەتی و گرێبەستی دامەزرێنەری کۆمپانیاکه.

سێیەم: ناوی کۆمپانیاکه ناوێکی گوزارەی شیاو دەبێت به پیشەکه یان ناوی هەموو هاوبەشەکانه یان ناوی یەکێکیانه لەگەڵ (هاوبەشەکانی)و بەردەوام دەستەواژەی (کۆمپانیای مەدەنیی پیشەیی پارێزەرایەتی) یان (کۆمپانیای پارێزەرایەتی) لەدوای دێت.

چوارەم:

١- هیچ هاوبەشێك مافی نییه له مافەکانی له کۆمپانیا بێته خوارەوه بۆ کەسانی جگه له هاوبەشەکانی مەگەر به رەزامەندیی نووسراوی هەموویانەوه بێت.

٢- هەر هاوبەشێك مافی هەیه له کۆمپانیا بێته دەرەوه له دوای ئاگادار کردنەوەی هاوبەشەکانی لەم بارەیەوه بەلای کەم بەر له سێ مانگ.

٣- پارێزەر مافی نییه ببێته ئەندام له زیاتر له یەك کۆمپانیا لەو کۆمپانیایانەی لەم یاسایەدا دەقیان لەسەر کراوه.

٤- پارێزەر مافی نییه له کۆمپانیا به ئەندام بمێنێتەوه ئەگەر له پیادەکردنی پیشه قەدەغه کرابێت یان ناوی له خشتەی پارێزەران لەبەر هەر هۆیەك بێت رەشکرابێتەوه.

پێنجەم: له کاتی نەبوونی دەق بۆ چارەسەری حاڵەتی پێویست له کۆمپانیاکانی پارێزەرایەتیی مەدەنی دەکرێت بۆ حوکمەکانی هاتوو له یاسای مەدەنی و یاسا بەرکارەکانی دیکەی پەیوەندار گەڕانەوه بکرێت.

شەشەم: سەرۆکی سەندیکا یان ئەوەی نوێنەرایەتی دەکات گرتنەبەری رێکارەکانی هەڵوەشاندنەوەو پاکتاوکردنی کۆمپانیای مەدەنیی پارێزەرایەتی بەپێی یاسای پارێزەرایەتی و رێنماییەکانی له ئەستۆ دەگرێت.

حەوتەم: ئەنجومەنی سەندیکا بۆی هەیە ڕێنمایی پێویست دەربارەی بەیانی گرێبەستی دامەزراندنی کۆمپانیاو چۆنیەتی ڕێکارەکانی تۆمارکردنی لە لای سەندیکاو هەڵوەشاندنەوەی یان پاکتاوکردنی، دەربکات.

هەشتەم: پێویستە لەسەر گشت ئەو کۆمپانیایانەی پارێزەرایەتی کە لە هەرێم کار دەکەن، خۆماڵی بێت یان بیانی کە پێشتر بەپێی یاسای دیکە دامەزراون، باری یاسایی خۆیان بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایەو ئەو ڕێنماییەی بەپێی ئەم یاسایە دەردەچن لە ماوەی شەش مانگ لە بەرکاربوونی ئەم یاسایە بگونجێنن و هەمواری بکەن.

نۆیەم: کۆمپانیاکانی پارێزەرایەتی وەك کەسایەتیەکی مەعنەوی ئەو لایەنانەنە کە لە یاسا بەرکارەکان وەسفکراوە بۆ مەبەستەکانی بریکارنامەیی و پێڕاگەیاندنی یاسایی و دادبینی و گشت ئەو شتانەی پەیوەندارن بە پیشەی پارێزەرایەتی کردنەوە تەنها لەو حاڵەتانە نەبێت کە تیایدا ناکرێت.

ماددەی (١٨):

دەستەواژەی (سەرۆکی سەندیکا) جێگەی دەستەواژەی (نەقیبی پارێزەران) دەگرێتەوە لە هەر شوێنێکی یاسای پارێزەرایەتی هاتبێت.

ماددەی (١٩):

ئەنجومەنی سەندیکا بۆی هەیە ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربکات.

ماددەی (٢٠):

کار بە هیچ دەقێکی یاسایی یان بڕیارێکی ناکۆك لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکرێت.

ماددەی (٢١):

پێویستە لەسەر لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

ماددەی (٢٢):

ئەم یاسایە لە ڕۆژی بڵاوبوونەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) جێبەجێ دەکرێت.

هۆیەکانی دەرچواندن

لە پێناو بەرزکردنەوەی ئاستی پیشەیی و زانستی ئەندامانی سەندیکا و بەرچاوگرتنی بنەماکانی دیموکراسیەت و خۆگونجاندن لەگەڵ ئەو پێشکەوتن و پەرەسەندنانەی هاتۆتە کایەوە ، ئەم یاسایە دەرچوێندرا.